

Latina lääketieteen kielenä **– historiallinen katsaus**

Arno Forsius, LKT, professori

Länsimaisen lääketieteen kielen synty yhdistyi lääkintätaidon kehitykseen antiikin Kreikassa n. 500–400 vuotta eKr. Rooman valtakunta valloitti 2. vuosisadalla eKr. Kreikan niemimaan, mutta samalla kreikkalainen lääketiede valloitti puolestaan latinankieliset alueet Italian niemimaalla. Latinan merkityksen kasvaessa sille oli kehitettävä oma lääketieteellinen kieli. Perustyon teki Gallian roomalainen Aulus Cornelius Celsus, joka loi 1. vuosisadalla jKr. kreikan kielen pohjalta suuntaviivat latinan kielen lääketieteen sanastolle.

Kreikan kieli vallitsi Rooman valtakunnan lääketieteessä aina 300-luvulle jKr. Vasta sen jälkeen latinasta tuli Rooman valtakunnan laajentuessa läntisen Euroopan lääketieteen kieli. Sodat ja valtiolliset mullistukset hidastivat kehitystä ja todellisuudessa latina vakiintui lääketieteen kielenä Euroopassa vasta 1000-luvun ensimmäisinä vuosisatoina. Silloin käännettiin suuri määrä lääketieteen teoksia kreikan ja arabian kielistä latinaksi, joka kohosi samoihin aikoihin länsimaisen kulttuurin yleiskieleksi katolisen kirkon ja yliopistojen vaikutuksesta.

Latinan kreikkalaisperäinen sanasto säilyi varsinkin tautien, toimenpiteiden, lääkeyrttien ja erikoisalojen nimissä. Sen sijaan anatomian, fysiologian ja tautiopin esiin tuomat uudet rakenteet, toiminnat ja ilmiöt nimettiin yleensä latinankielisen sanaston mukaisesti. Latinan sanasto antoi yhteisen pohjan myös Euroopan kansallisten kielten lääketieteen sanastoille. Kansainvälistyminen ja kirjapainotaidon kehitys 1400-luvulta alkaen korostivat edelleen latinan merkitystä. Kansallisten kielten kehitys voimistui uuden ajan alkupuolelta lähtien ja se heijastui myös lääketieteen sanastoihin. Se aiheutti tarpeen yhdenmukaistaa

nimikkeitä, mikä toteutui ensimmäisenä lääkekasveja kuvaavissa kirjoissa sekä lääkeluetteloiden eli farmakopeoiden avulla.

1700-luvun lopulta alkaen kansalliset kielet syrjäyttivät vähitellen latinan yliopistojen, kirjojen ja julkaisujen kielenä. Suomessa lääketieteen yliopistolliset tohtorinväitöskirjat oli kirjoitettava vuoteen 1828 saakka latinaksi, mutta tuolloin annetun määräyksen mukaan ne voitiin kirjoittaa vaihtoehtoisesti ruotsiksi ja vuodesta 1858 alkaen myös suomeksi.

Nykyisessä lääketieteen latinan sanastossa yli puolet nimikkeistä on peräisin sadan viimeisen vuoden ajalta. Uudet nimikkeet on tiedemiesten ja kielitieteen asiantuntijoiden yhteistyöllä saatu pääasiassa noudattamaan vanhan kreikkalais-latinalaisen sanaston muotoa ja henkeä. Mukaan on kuitenkin tullut lisäntyvästi mm. kansallisista kielistä, tieteestä, tekniikasta, eponymeista ja akronymeista muokattuja nimikkeitä. Nimistöjen ja luetteloiden jakoperusteet ja digitaalinen tallentaminen ovat muuttaneet sanalliset nimikkeet kirjainten ja numeroiden muodostamiksi koodiksi, jotka tulostuvat tarpeen mukaan napin painalluksella suomeksi, latinaksi tai molemmilla kielillä.

Käytännön lääkärintyössä latinankielinen tausta on säilynyt parhaiten anatomian opiskelussa, sairauskertomusten ja lääkärinlausuntojen diagnooseissa, eräissä lääkemääräysten muodoissa sekä ns. ”lääkärilatinassa” eli sairaalasangissa. Nykykielistä esim. englanti on säilyttänyt varsin laajasti latinankielisen perintönsä.